

Is Judaism One Religion or Many?

Contemporary Applications of Lo Sisqodedu

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue
rabbiefremgoldberg.org

- I. Source
 - a. Devarim 14:1 – Lo sisgodedu
 - i. Yevamos 13b – Don't behave in a way that creates factions among the Jewish community.
 - b. What is the issur?
 - i. Yevamos 14a
 - 1. Rav Yochanan and Reish Lakish argue if the prohibition applies between two communities
 - 2. Abbaye and Rava argue if the prohibition applies between two batei din within one community
 - c. What is connection between two layers of interpretation?
 - i. Maharal
 - ii. Shem Mi'Shmuel
- II. Reason for the issur –
 - a. Rashi (yevamos 13b) – looks like there are two Torahs
 - b. Rambam (hilchos akum 12:14) – eliminate machlokes
 - c. Ritva (yevamos 13b) – seems to combine reasons
- III. How do we pasken?
 - a. Reish Lakish vs. Rav Yochanan
 - b. Abbaye vs. Rava
 - i. Rif, Rosh, Rabbeinu Yerucham, Meiri, Sefer Ha'Chinuch, Lechem Mishna, Shulchan Aruch – like Rava that only applies in one beis din and not between different cities.
 - ii. Rambam (hilchos akum 12:14) sounds like he paskens like Abbaye
 - 1. Kesef Mishna and others ask don't we follow Rava except ya'al k'gam? Many answers given for Rambam
- IV. Does it apply to minhagim?
 - a. Rama: Don't observe different practices in one city because of lo sisgodedu
 - b. Magen Avraham – doesn't apply to minhagim
 - i. Keren Orach and Meishiv Davar – depends on reason for lo sisgodedu. If it is not to appear as two Torahs, doesn't apply to minhag. If machlokes, it would apply.
- V. Applications:
 - a. Davening
 - i. Meishiv Davar/Rav Moshe – can do opposite quietly but not out loud
 - ii. Rav Ben Tzion Abba Shaul zt"l (Orh L'Tzion Vol. III 5:11)
 - iii. Teshuvos V'hanhagos
 - iv. Chashukei chemed
 - b. Tefillin chol ha'moed
 - i. Mishna Berura
 - ii. R' Ovadia
 - c. Eruv
 - i. Mishneh Halachos
 - d. Standing Krias Ha'Torah
 - i. Mishneh Halachos
 - ii. Rav Moshe
 - e. Tachanan at Mincha where it is omitted
 - i. Shevet Ha'Levi
 - ii. Ohr L'Tzidon
 - iii. Mishneh Halachos
 - f. Yibum
 - i. Rav Ovadia
 - g. Haircut during three weeks
 - i. Rav Ovadia
 - h. Techeiles
 - i. Rav Moshe Shternbuch
 - i. Yom Tov Sheni
 - i. Rav Schachter

1. Devarim 14:1

בְּנֵי אֱלֹהִים לִיהוָה

אֲלֵהֶיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׂמְכוּ קֶרֶחַ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת: כִּי עַם קָדוֹשׁ
אִתָּה לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים
אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה:

¹ You are children to HASHEM, your God* — you shall not cut yourselves and you shall not make a bald spot between your eyes for a dead person. ² For you are a holy people to HASHEM, your God, and HASHEM has chosen you for Himself to be a treasured people, from among all the peoples on the face of the earth.

2. Yevamos 13b

The Gemara records an exchange between Amoraim that eventually leads to a discussion about our Mishnah:

מְגִלָּה — We learned in a Mishnah elsewhere:^[30] תִּנּוּן הָתָם — נִקְרָאת בְּאַחַר עֶשְׂרִי וּבְשָׁנִים עֶשְׂרִי וּבְשָׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי וּבְאַרְבָּעָה עֶשְׂרִי וּבְחֻמְשָׁה — THE MEGILLAH IS READ ON THE ELEVENTH of Adar, OR ON THE TWELFTH, OR ON THE THIRTEENTH, OR ON THE FOURTEENTH, OR ON THE FIFTEENTH; — לֹא קֻדְּמוֹת וְלֹא יוֹתֵר — NEITHER EARLIER than the eleventh NOR LATER than the fifteenth.^[31] אָמַר לִיהוָה רִישׁ — אֵיךְרִי בָּאן — Reish Lakish said to R' Yochanan: — לְקִישׁ לְרִבִּי יוֹחָנָן — Read the following verse here (i.e. consider the laws of this Mishnah in light of the following verse): — לֹא תִתְגַּדְדוּ — The Torah states: *lo sisgodedu*,^[32] which means that *לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת* — you shall not form separate factions.^[33] To

avoid violation of this prohibition, the Sages should have instituted a single Megillah-reading date for everyone.^[34] — ? —

The Gemara interrupts^[35] the exchange between R' Yochanan and Reish Lakish to ask:

— But this commandment, *lo sisgodedu*, is required for the basic meaning of the verse itself! — דָּאֲמַר רַחֲמֵנָא — For the Merciful One is saying in this verse: — לֹא תַעֲשׂוּ חֻבְרָה עַל מֵת — You shall not inflict a wound upon yourself when grieving for a dead person.^[36] How, then, can it serve to prohibit factionalism?

The Gemara answers:

— If so, that it refers to the prohibition against inflicting wounds, — לֵימָא קְרָא לֹא תִתְגַּדְדוּ — let the verse say *lo segodedu*.^[37] — מָאי, תִּתְגַּדְדוּ? — For what reason does it say *lo sisgodedu*? — שְׁמַע מִינָהּ לְהִיבִי הוּא דְאֵתָא — Learn from [this choice of expression] that it serves to teach this prohibition against factionalism.^[38]

The Gemara objects:

— But then say that it serves entirely to teach this prohibition against factionalism, and not to teach the prohibition against making a wound.^[39] — ? —

The Gemara answers:

— If so, that it only prohibits factionalism, — לֵימָא קְרָא לֹא — What is indicated by *lo sisgodedu*? — שְׁמַע מִינָהּ תִּרְתִּי — Learn, therefore, both laws from it.^[40]

3. Yevamos 14a

The Gemara relates this dispute to the issue of *lo sisgodedu*:

— But according to the one who says that [Beis Shammai] did act in accordance with their opinions, — קְרִינֵן בָּאן — let us read (i.e. apply) the following verse here: — לֹא, — The Torah states: *lo sisgodedu*, which means that — לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת — you shall not form separate factions. In light of this prohibition, how could Beis Shammai and Beis Hillel follow their disparate views?^[10]

The Gemara answers:

— When do we say that *lo sisgodedu* applies? — אָבַי אָבַי — Abaye said: — לֹא תִתְגַּדְדוּ — It applies in the case of two courts in one town — הִלְלוּ מוֹרִים בְּדִבְרֵי — where these [the judges of one court] rule in accordance with the opinion of Beis Shammai, — וְהִלְלוּ מוֹרִים — and these [the judges of the other court] rule in accordance with the opinion of Beis Hillel. — אֲבָל שְׁתֵּי בֵּתֵי דִינִים — But in the case of two courts in two towns, where one court follows Beis Shammai and the other follows Beis Hillel, — לִית לֵן בָּהּ — there is no problem.^[11]

This answer is challenged:

— Rava said to [Abaye]: — אָמַר לִיהוָה רָבָא — But a dispute between Beis Shammai and Beis Hillel is like a dispute between two courts in one town!^[12]

Rava therefore suggests a different answer:

— Rather, said Rava: — אֵלָא אָמַר רָבָא — Rather, said Rava: — לֹא תִתְגַּדְדוּ — When do we say that *lo sisgodedu* applies? — בְּגוֹן בֵּית דִּין בְּעִיר —

פֶּלַג — It applies in the case of a single court in one town, — מוֹרִין בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי — where part of the court rules in accordance with the opinion of Beis Shammai — וּפְלַג מוֹרִין — and part rules in accordance with the opinion of Beis Hillel. — אֲבָל שְׁתֵּי בֵּתֵי דִינִין בְּעִיר אַחַת — But in the case of two courts in one town, where one court follows Beis Shammai and the other follows Beis Hillel, — לִית לֵן בָּהּ — there is no problem.^[13]

5. Shem Mi'Shmuel
R' Shmuel Borenstein
1855-1926

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ובש"ס יבמות (י"ג:) לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. ויש להבין מה ענין זה עם בנים אתם לה' אלקיכם ועם לא תשימו קרחה בין עיניכם למת:

והנה כשהוא בבחי' עבד עדיין שייך מחלוקת שכל אחד נמשך אחר שורש נשמתו, אבל כשהוא בבחי' בן ובטל ממהותו כמלאך שוב אין שייכת מחלוקת, וע"כ מחלוקת ב"ש וב"ה נמי אף שכל אחד נוסה אחר שורש נשמתו כנ"ל מ"מ כשיושבין בדיון יחד או אפילו בעיר אחת צריכין ללבוש מלאכות להיות כמו מלאך ולהיות בתכלית הביטול כנ"ל:

וזה הוא מאמר הכתוב בנים אתם לה"א, מאחר שכל ישראל הם בנים למקום ובכחם להפשיט עצמם ממהותם וללבוש מלאכות להיות בתכלית הביטול ע"כ המצוה היא שלא תתגודדו לעשות אגודות אגודות. וזה עצמו הוא טעם איסור גדידה וקרחה למת, מאחר שישראל בעצמם הם בנים למקום בטלים להש"י כנ"ל, ע"כ כשפושטין לבוש הגוף נשתאבין בשרשם כבן מלך השב אל אביו אחרי היותו במרחקים, אין מקום להתאבל על התפרדו מעולם הזה יותר מדאי:

שכל מעשיו דין גמור. ומזה הטעם אסרה תורה בית דין בעיר אחת — פלג מורים כבית שמאי ופלג כבית הלל, שהרי "המשפט לאלהים" (לעיל ב, פ), ונראה כאן חס ושלום שניות, ולכך צריך שיהיה הבית דין אינו מחולק, וזהו שאמר הכתוב "בנים אתם לה' אלהים", ואם יהיה בכך שום שניות וחילוק, כאילו היה חס ושלום בו, כי העלול מורה על העלה.³⁹

ופירוש הראשון יותר פשוט, כי מפני שהם בנים אל השם יתברך, מציאותם מציאות אמיתי, לכך אין השחתה בהם. וזהו גם כן טעם שלא יהיה הבית דין מחולק, כי כל חילוק הוא השחתה⁴⁰, וישראל — כמה שהם בנים אל השם יתברך — אין ראוי זה בהם. ופירוש פשוט מאוד הוא דבר זה:

4. Maharal

ואם תאמר, מאי ענין זה לזה — שלא יעשו אגודות, ולא יתגודדו. ולא תמצא בתורה כך, שני דברים דלא שייכי בהדידי²². ויראה שאין זה קשיא, דודאי שייכי שפיר יחד, שכמו שהגידה מחלק גוף האדם — עד שאין בשרו אחד ושוה, כך כשנחלק הבית דין שהוא בעיר אחת, חציים מורים כבית הלל, וחציים כבית שמאי, כאילו גופו של אדם מחולק²³. והוציאו רז"ל מדרש זה כפי חכמתם וכפי הכנתם מלשון "תתגודדו", דלא הוי למכתב בזה הלשון, כדלעיל, אלא לכך כתב "לא תתגודדו", מפני שבא להזהיר גם כן על זה הענין²⁴.

והקשה הרמב"ן, מה שפירש רש"י הטעם שאמר שאתם בנים לה' אלהיכם — לא תתגודדו כדי שתראו נאה, אם כן אפילו שלא על מת יהיה אסור²⁵. ונראה לומר, שהתורה לא דברה רק מה שדרך לעשות, והוא נקרא מעשה, ולפיכך אסרה תורה. אבל שלא על מת, שאין דרך לעשות, והעושה אותו בטל דעתו, לא הזהירה עליו. כך יש לפרש לפירוש רש"י (כ"ה נ"א"ס).

אבל נראה כי האיסור הוא מפני כי ישראל הם מציאות אמיתי²⁶, שהרי הם עלולים מן השם יתברך, ונקראים בשביל כך "בנים" למקום²⁷, שהם נמצאים מאתו בעצם ובראשונה²⁸. ודבר זה אין כאן מקום להאריך, כי נתבאר במקום אחר²⁹. ולפיכך אמר שלא יתגודדו על מת לעשות השחתה בהם³⁰, כי השחתה [הוא] לדבר שאין לו מציאות אמיתי, אבל לישראל — שהם נקראים בנים — לא שייך זה³¹.

ועוד יש לך להבין, שהשם יתברך הוא אחד (לעיל ו, ד), ומפני שהוא אחד אין מדותיו דין גמור, שהרי יש בו רחמים ודין³². ואם היה מדותיו דין גמור, היה חס ושלום השם יתברך נוטה לגמרי למדה אחת, ואינו כלול מרחמים ודין, ואם כן יש כאן שניות³³. וזה שמשחית נפשו על מת מפני [ש]השם עושה בו דין³⁴ ועושה השחתה לגמרי, וכאילו כל מדותיו הוא דין גמור, ואין כאן רחמים, ולפיכך הוא משחית נפשו לגמרי על זה³⁵. לכך היה דרכם של בעלי עובדי עבודה זרה שהיו מתגודדים בחרכות³⁶, שהיו סבורים להוציא מחשבתם, שהיו אומרים שהעבודה זרה אין בו אחדות³⁷, והיא נוטה לדין גמור³⁸. וכאשר יתגודדו בחרכות לעשות בהם דין גמור, אז יוציאו מחשבתם לפועל. אבל אם עשה שלא על מת פטור, שהרי לא נעשה דין בו — שיאמר

6. Rashi

1040-1105

For it appears as if
there are two Torahs

7. Rambam

1135-1204

Hilchos Avodas Kochavim

וביזה

פוסקין. דוניה היא ופסולה לכהונה
אבל מתרומה דני נשא לא מייפסלה
בבעילת כרת אלא בבעילת חלל ונחין
וממזר ועובד כוכבים ועבד זר
אלמנה לכ"ג (לקמן מה): לא תעשו
אגודות אגודות. דנראה כוונתו ב'
תורות כשקורין כפרים את המגילה
ביום כניסה ועירות גדולות ב"ד
ומוקפין תומה ב"ד: א"כ לכתוב
קרא לא תגודו. דמשמע לשון
גדידה ומבורה: ואימא כו"ה להבי
הוא דאמא. שלא תעשו אגודות:

יד ובכלל אזהרה זו שלא יהו שני בתי דינין בעיר

אחת זה נוהג במנהג וזה נוהג במנהג אחר. שדבר זה גורם למחלוקת גדולה וכתוב לא תתגודו לא תעשו
אגודות אגודות :

This commandment also includes [a prohibition] against there being two courts which follow different customs in a single city, since this can cause great strife. [Because of the similarity in the Hebrew roots,] the prohibition against gashing ourselves [can be interpreted] to mean: "Do not separate into various different groupings."

8. Kesef Mishna

R' Yosef Karo

בסף משנה

דינין בעיר אחת, פירוש שצמה שנוהגים שני מנהגים הם שני בתי דינין,
ואפשר נמי שנפל טעות בספרים והגירסה הנכונה היא שלא יהיו בשני
בתי דינין יוהסופרים חסרו הכ"ף עכ"ל. וא"ת היאך לוקה המגיד
עלמנו דהא לאו שכללות הוא כמו לאו דלא תאכלו על הדם [פנה סג. פי"ח
מסנהדרין ה"ג]. ויש לומר דלא דמי דהא עיקר הלאו ידענו שהוא שלא
נגדד עלמנו אלא שרצה הכחוש גם שלא להעשות אגודות אגודות, אבל
דלא תאכלו על הדם עיקר הלאו לא נודע אי זהו ולהכי הוי לאו שכללות.
כך נראה לי :

יד ובכלל אזהרה ואם תאמר היאך פסק כאב"י ודלא כרבנא, ושם
י"ל דלא אמרו [ב"מ כג: וש"נ] הלכה כרבנא אלא היכא דפליגי אליבא
דנפשיהו *ולא היכא דפליגי אליבא דמ"ד, עיין שם ודוק. וה"ר דוד כהן
במשנה (ב"מ יג) נדחק בפירוש לשון רבינו שרצה לומר שכשיש בעיר
חילוק מנהגים שחלק מהם נוהגים מנהג זה וחלק מהם נוהגים מנהג
אחר שצוה הדבר נעשים שני בתי דינים אבל אינם שני בתי דינים ממם
בכל דבר ובכל ענין ואפשר שזה דקדק בלשונו ולא כתב שני בתי דינין
בעיר אחת לא יהיו נוהגים זה שלא כמנהג זה אלא כתב שלא יהו שני בתי

9. Ritva

R' Yom Tov ben Avraham Asevilli

1250-1330

אמינא *⁹⁵⁹ לך איסורא *⁹⁵⁹ ואמרת לי את *⁹⁶⁰
מנהגא. פרש"י ו"ל *⁹⁶¹ דהיא מנהג הוא שנתנו
וקיימו חכמים דבריהם מפני המחלוקת. וא"ת
מ"מ *⁹⁶² כשקיימו חכמים דבריהם, הא איכא
איסורא *⁹⁶³, ומפני המחלוקת שביניהם *⁹⁶⁴ לא
היה להם לעשות מחלוקת בין ישראל *⁹⁶⁵ אגודות
אגודות, ותורה כשתי תורות, ומוטב שיאמרו
שיעשו בכל *⁹⁶⁶ [מקום], או שלא יעשו בשום
מקום *⁹⁶⁷. וי"ל דהכי אמרינן שאין לומר אגודות
אגודות ותורה כשתי תורות, אלא במה שהיה
תחלתו [מתקנת *⁹⁶⁸ חכמים, כגון מגילה, אבל
לא במה שהיה תחילתו] מנהג שנתנו העם,
ותקנו חכמים דבריהם שלא לנהוג היתר לפנייהם
מפני המחלוקת, שהרי אלו לא *⁹⁶⁹ רצו כל העיר
לחזור ממנהגם לא היו חכמים מקפידים עליהם
כ"כ *⁹⁶⁹. והא דאמרינן דגבי מגילה איסורא

10. Rama

R' Moshe Isserlis

1520-1572

הלכות פסח סימן תצג

(הגהות, מנהגים): ג * (יד) יש נוהגים להסתפר בראש-חדש איר, וטענות הוא בידים: הגה מיהו, בהרבה (ח) [מ] מקומות נוהגים להסתפר עד ראש-חדש איר, (טו) ואותן לא יספרו מל"ג בעומר ואילך אף-על-פי שמתר להסתפר בל"ג בעומר בעצמו; ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג בעומר. ולא ינהגו בעיר אחת (ט) (טז) מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום 'לא תתגדדו', וכל-שכן שאין לנהג (יז) החר (י) בשתייהן (ד"ע):

In many places they have the custom to take haircuts until Rosh Chodesh Iyar...and those places that have the custom to take haircuts from Lag BaOmer and on...and in one city there should not be different groups observing different customs because of Lo Sisgodedu

11. Magen Avraham

R' Avrohom Gambiner

1633-1683

ט"ז מגן דוד

אורח חיים תצג הלכות פסח

מגן אברהם נ"י

(ב) ואותן יא יספרו מל"ג ואילך. כי הם ס"ל דגס אחר ל"ג בעומר מחו עד עזרת כי ל"ג אינו סימן להפסקת המיתה כי ביום אלא מנין ל"ג הוא סימן לכמה ימים היטה המיתה משא"כ לאותן שמסתפרין אחר ל"ג בעומר דס"ל דהמיתה היטה אף ביום שא"כ תחיה אלא שביס ל"ג בעומר פסקה המיתה לגמרי וא"כ עד ל"ג בעומר אסור בכל הימים ואחר ל"ג בעומר מותר בכלם ויודאי אין מנהגו כדעה זו האחרונה כיון שאנו מסתפרים ומרבים קצת שמחה בל"ג בעומר ואנו לדיעה בשנחות ההם שם נתיסדו כמו קניות כללע"ד טעם המנהג שלנו שאין נושאים אחר ל"ג בעומר אבל להסתפר ודאי שרי אחר ל"ג בעומר שמחת גזירה זו לא החמירו אלא בשמחה יחירה של נישואין מה שאין כן קודם ל"ג בעומר שמתו חלמדי ר' עקיבא ומוטל על כל העולם להתאצל בשבילם החמירו טפי אפילו בחספורה. בהגמ"ו

ס"ל הכי. ובהג"ה סוף מנהגים משמע דמותר לישא בשבת שלפני שטענות ומיהו אזיל לשיטתיה דס"ל דאינו אסור אלא עד ל"ג בעומר ע"ש: ו פקצת. פירוש שמקצת בני אדם לא ינהגו כך ומקצת כך (י) דהוי לא תתגדדו: ויען כי דין זה לא נחנאל כ"כ בפוסקים אציה לפניך הסוגיא ביצמות דף י"ג ע"ב וז"ל מגילה נקראת ב"י"א ב"ב ב"ג וכו' אקרי כאל לא תתגדדו לא חשון אגודות אגודות א"ל ע"כ לא שנית מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין א"ל אמרין לך אלא איסורא דאסרי להו רבנן לבני י"ד למקרי בע"ו וכן בני ט"ו ב"ד והוי כב' חורות אבל הם מנהגא דכ"ע שרי ומיהו באמרא דאחמור אל ישנה דרכו מפני המחלוקת. ופריקין והם איסורא ליכא והא קמי הלילה ב"ש אוקרין וב"ה מתירין לעשות מלאכה איכא דעבדי כב"ה ואיכא דעבדי כב"ש והוי כאל אגודות א"ל הם לא דמי לנ' חורות דהרואה את זה שאינו עושה מלאכה אומר מלאכה הוא דל"ל ומסקין דדוקא ב"ד א' בעיר א' פלג מורין כך ופלג מורין כך הוי לא תתגדדו אבל שני ב"ד בעיר א' אלו עושין כך ואלו עושין כך לא הוי לא תתגדדו ע"כ וא"כ למדנו מזה דדבר שאינו אלא מנהג לא אמרי' ביה לא תתגדדו ונדבר שהוא אסור אף שהוא מנהג מנהג שייך לא תתגדדו (י) ונדבר שיש לחלות שאין מתכוין לאיסור כגון מלאכה אין בו משום ל"ת וא"כ בני חספורה נמי י"ל הרואה אומר שאין ראו

לספר עצמו מיהו י"ל דלהמסקנא בכל דבר שייך ל"ת כב"ד א' בעיר א' וכו' בפסחים ריש דף י"ד בחוס' שכתב שצירושלים ראוי לנהוג איסור מלאכה בע"פ לפי שמתקבלין שם ממקומות אחרים עכ"ל וקשה מה בכך אלא כוונתם כיון שהאחרים נוהגים איסור והם ינהגו היתר הוי כמו ל"ת וכו' ב"ר"ף ורא"ש שלא כתבו אלא המסקנא לבד וכתב הרא"ש ובמגילה אע"פ שקורין לבני העיר ב"ד ומקדימין לבני הכפרים והוי כמו ב"ד אחד בעיר א' פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה לא קרינן ביה ל"ת כיון דלא עבדי הכי משום פלוגתא אלא שהמקום גורם ואם היה בן מקום זה הולך למקום אחר היה עושה כמותו לא מיתחזי כב' חורות ועי"ל דמגילה הוי כב' ב"ד בעיר א' שני הכפרים לא היו קוראים לבני הכפרים אלא בני הכפרים לעצמן בכריס עכ"ל. ובמזמור כתוב וז"ל ודבר התלוי במנהג המקומות צמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפי' נתקבלו בני ב' המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו ל"ל זה עכ"ל. וכל דס"ל אפי' הם ב"ד אחד בחיורן הראשון שכתב הרא"ש: וב"ד דוקא במנהג הדומה למגילה דמגילה הכריס ג"כ ס"ל שהכפרים מחייבים לקרות קודם. וה"ה דרך משל שבמדינות פולין נוהגים להפענות ולומר סליחות ב' בשבוע ואם נתקבלו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד מותרים כל אחד לעשות כמנהגו ואין בה משום ל"ת אבל בדבר שמחולקים בדבר כגון שאלו אוכלין חלב בני רי"ם ואלו אין אוכלין אם נתקבלו למקום אחד נריכים לעשות מנהג שיה משום ל"ת.

When it comes to customs we do not apply Lo Sisgodedu

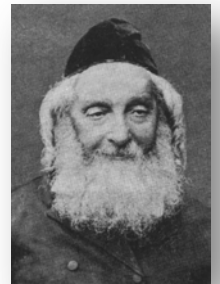
משיב

חלק א

דבר

סימן יז

יעליסאורעטגראד יע"א

בענין תפלות שבני אשכנז מתגוררים בארצות האלו שע"פ רובם מתפללים בנוסח ספרד ואף שבבתי כנסיות מתפללים קרוב לאשכנז, מ"מ אנו שמתפללים בביהמ"ד של ספרדים איך להתנהג עם נוסח התפלה, וגם על דבר הקדושות אם מותרים לענות כמנהג ספרד או שנצרך גם הקדושות לענות כמנהג אשכנז:

גרסינן ביבמות (דף יג) תנן התם מגילה נקראת בי"א ובי"ב וכו' א"ל ר"ל ר' יוחנן איקרי כאן לא תתגודדו לא תעשון אגודות אגודות [פירש"י] דנראה כנוהגין שתי תורות כשקורין בני כפרים את המגילה ביום כניסה ועיירות גדולות בי"ד ומוקפות חומה כט"ו] א"ל עד כאן לא שנית מקום שנהגו לעשות מלאכה כו' א"ל אמינא לך אנא איסורא ואת אמרת מנהגא, ופריך והתם איסורא ליכא והתנן בלילה ב"ש אסורין וב"ה מתירין [ולא דמי לשתי תורות דהרואה זה שאינו עושה מלאכה אומר שאין לו מה לעשות. רש"י]. היוצא מסוגיא זו דאזהרה דל"ת לא שייך לחשש מחלוקת, אלא רחמנא בעי דלא להוי כשתי תורות, שהרי רשב"ל מקשה ממגילה והתם ליכא מחלוקת דלא שייך כלל דהכי הוא הדין דכפרים מקדימין בכ"מ וכן עיירות ומוקפות חומה, ותו דאי מטעם מחלוקת מה לי איסורא מה לי מנהגא, ותו מאי משני ר"ל התם הרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה הא מכ"מ יהיה מחלוקת מהנהגים איסור שיראו אחרים עושין אלא סוגיא דשמעתין דלא שייך אזהרה זו לטעם מחלוקת, אלא דחיישינן לשתי תורות, ולכאורה גם להמסקנא בדעת רבא דקיי"ל כוותיה, הנה עיקר אזהרה זו אינו אלא במקום איסורא אפי' באופן דלא הוי חשש מחלוקת, ולהיפך במנהגא אפי' איכא חשש מחלוקת ליכא אזהרה דלא תתגודדו.

מעתה מש"כ הרמ"א באו"ח (סי' תצ"ג) דלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו, וקשה הרי במנהג לא קאי אזהרה זו, והנה מש"כ המג"א בדבר שאסור מצד מנהג יש בו משום ל"ת, למד מהא דמקשה הגמרא (יבמות י"ג:) מדתנן בלילה ב"ש אסורין והרי הוא איסורא הבא מצד מנהג, ומש"ה לא מקשה על פסק הרמ"א קושייתנו דבמנהג לא שייך ל"ת, דס"ל להמג"א דזה אינו אלא בראשית המנהג שאינו איסורא, אבל אחר שכבר נהגו איסור התספורת בימים אלו אסור לזרעם אחריהם לשנות משום אל תטוש תורת אמן, ובדבר שאסור ממנהגא איכא משום ל"ת. אבל הא ליתא דהא דתנן בלילה ב"ש אסורים האי תנא ס"ל דעיקר מחלוקת יהודה וגליל באסור פליגא וכדאיתא בירושלמי שם טעמא דמאן דאסור ביום משום דכתיב יום פסח הוא לה' כל יום פסח ראוי להקרבת הפסח לענין זה דאסור במלאכה ונמצא דאנשי גליל דנהגו שלא לעשות משום איסורא וכן גם הלילה, אבל איסורא הבא מצד מנהג לא חמיר מתחלת המנהג, ואדרבה קושית המג"א מהא דיש לתלות שאין רצונו לספר עצמו לא קשה כלל, בשלמא בגמ' גבי איסור מלאכה דהרואה אומר שאין כאן אגודות כלל ואלו שאין עושין הוא משום דלית להו מלאכה אבל כאן בהתספורת ידוע לכל שאסור להסתפר ל"ג יום מפסח ועד עצרת כמ"ש המג"א (סק"ה) ומי שמסתפר מר"ח עד עצרת אסור להסתפר לפני ר"ח אייר, ומי שמסתפר מר"ח אייר אסור להסתפר מר"ח עד עצרת. נמצא מי שרואה לזה מסתפר לפני ר"ח אייר ורואה לזה מסתפר מר"ח סיון ואילך ידוע ששינוי מנהגים יש כאן, והרי הם אגודות, אולם הא קשיא על הרמ"א דפסק דאסור הא אינו אסור אלא משום מנהג ובמנהגא ליתא אזהרה דל"ת.

אבל הרמב"ם (בהלכות ע"ז פ"ב) כתב וז"ל ובכלל אזהרה זו שלא יהא שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג מנהג זה וזה נוהג מנהג זה שזה גורם מחלוקת גדולה שנא' לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות עכ"ל. והנה כבר הו' טובא על מה שפסק דשני ב"ד ג"כ אסור ואתי לכאורה כאב"י ולא כר"ב ועיין כ"מ וז"ל ג' וש"ת אהלי תם (סי' קס"ח וק"ע) וספר פאת השולחן (סי' ג')

אבל אין אחד שמקשה על הא שהרמב"ם מפרש האזהרה על מנהג ומשום מחלוקת וכו' נגד סוגיית בבלי וירושלמי.

אלא נראה שבאמת הרמב"ם פסק כר"ב ורק מפרש הא דר"ב באופן אחר, דלפי הפי' הפשוט אינו מובן מהו ב"ד אחד ושני בתי דינין הרי אחר שפולג ב"ד מורין כב"ש והפולג השני מורין כב"ה ממילא הרי הם שני בתי דינין, ותו, היאך לא מיקרי אגודות אגודות בעיר אחת בשביל שהם שני ב"ד והא הם שתי אגודות. להכי מפרש הרמב"ם דכוונת הגמ' כך אם המה ב"ד אחד פי' ששניהם מורין הלכה כב"ה אלא שזה רוצה להנהיג חומרא כב"ש וזה רוצה להנהיג כב"ה לפי הדין, נמצא דפליגי רק במנהג, איך להנהיג ואסור משום לא תעשון אגודות, אבל אם זה פוסק כב"ש וזה כב"ה והוויין שני ב"ד לא שייך למחלוקת ואין בזה משום ל"ת, ומובן דה"ה אם שני ב"ד נחלקו במנהג היינו דשניהם מודים דהלכה כחד רק ב"ד אחד רוצה לנהוג לחומרא שלא עפ"י דין אסור ולישנא דהגמ' מורין ל"ד מורין אלא רוצים להורות להנהיג לחומרא כב"ש אבל בעיקר הדין מודים שהלכה כב"ה זהו דעת הרמב"ם דהיכא דנחלקו במנהג איך להנהיג רק לחומרא, ובעיקר הדין לא פליגי אז אף בשני ב"ד אסור, ונתיישב הכל.

והנה החינוך באזהרה דל"ת אחר שהביא לשון הרמב"ם כתב בזה"ל, וממורי ר"א למדתי שאין איסור זה אלא בחבורה א' שחולקים קצתם על קצתם והם שוים בחכמה שאסור כל כת מהם לעשות כדבריו שזה גורם מחלוקת ביניהם אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעת אחת, ואם א"א בכך יעשו הכל כדברי המחמיר אם הוא בשל תורה, אבל בשני ב"ד חלוקין ואין שוין בחכמה לא נאמר ע"ז ל"ת והביאו ראיה מהא דחולין שאמרו שם נפקי שפורי דרב ואסרי שפורי דשמואל ושרי ע"כ. הנה מפרש כמשמעו הא דר"ב דבהוראה יש אזהרה זו, אבל מכ"מ גם לפי' זה נוכל ליישב קושייתנו דמדבריו נראה דפי' ב"ד אחד היינו שוים בחכמה ושני ב"ד דאין שוים בחכמה וטעם בזה לא משום דשני ב"ד לא נראין כאגודות אלא משום דבב"ד אחד יש יותר חשש מחלוקת יותר משני ב"ד וממילא מובן דעיקר האזהרה לא משום שתי תורות, אלא משום חשש מחלוקת. ולפי' ה"ה בחלוק מנהג ג"כ יש אזהרה זו ושפיר כתב הרמב"ם דגם בשני ב"ד יש לא תתגודדו היכא דשוין בחכמה.

ולפי' זה נוכל לומר דפולגות אב"י ורבא גם כן בעיקר אזהרה זו דאב"י יסבור דעיקר אזהרה הוא משום שתי תורות לכך אפי' בשני ב"ד בעיר אחת אסור משום דמיחזי כשתי תורות רק בשתי עיירות לא שייך דמאן דחזי הא לא חזי הא ולא שייך אגודות אגודות אבל רבא ס"ל דאין עיקר אזהרה זו תליא בזה והטעם הוא מפני המחלוקת ואפי' בעיר אחת היכא דיש שני ב"ד ולא שייך בזה מחלוקת ליכא משום לא תתגודדו, ולרבא אזדא קושית רשב"ל מהא דמגילה מעיקרה דגבי קריאת מגילה לא שייך מחלוקת.

נמצא לדברינו דפסק הרמ"א (סי' תצ"ג) אזיל בדעת הרמב"ם והחינוך דגם במנהגא היכא שיש חשש שינוי מחלוקת יש משום ל"ת ולא כדעת הרא"ש:

ולהך דינא שנשאלנו הדין כך הוא לפענ"ד, דבתפלה בלחש אסור לשנות מהנוסח שנהגו מכבר ולכו"ע לית כאן משום לא תתגודדו, להרמב"ם משום שאין כאן מחלוקת. ולהרא"ש משום דאינו אלא מנהג, וכ"ע ס"ל שיצאים בשני הנוסחאות ולא כמ"כ בספר פאת השולחן (סי' ג) דיחידים המתפללים בבית הכנסת של הספרדים מחוייבים לנהוג כמותם משום לא תתגודדו רק כמ"ש בהגהות מיימוניות (הל' תפלה אות ה) בשם הירושלמי והוא כפ"ג דעירובין אע"ג ששלחנו לכם סדרי מעמדות אל תשנו ממנהג אבותיכם ומפרשי דקאי בתפלה של מועדות, ע"ש. אבל בקדושות שבקול רם וכיומה ודאי אסור לשנות ממנהג שהוא שם מפני המחלוקת ולהרמב"ם יש בזה משום לא תתגודדו.

והמקום יאר עינינו ויברכנו בשלום.

13. Igros Moshe
R' Moshe Feinstein
1895-1986

סימן כג

בשינוי נוסחאות בין המתפלל להצבור

מוצאי יום האחרון של חג תשכ"ג.

מע"כ ידידי הנכבד מר משה זישא שטערן שליט"א.

הנהגה בדבר אחד שמתפלל בביהמ"כ שהצבור מתפללים בנוסח אחר מכפי שהוא מתפלל הנכון לע"ד שבדברים שצריך דוקא בצבור כמו קדושה מוכרח לומר הנוסח של הצבור, ואף כשיאמר בלחש אינו יכול לומר נוסח אחר, דהא כל האמירה עשה הצבור שהוא בעצמו לא היה יכול לומר כלל דאין אומרים קדושה ביחיד. ואף שהעיקר מה שהצבור צדיקים לומר בקדושה הוא רק קדוש וברוך וימלך, ושינוי הנוסחאות נקדש או נקדישן וכדומה הוא רק חיוב לחש"צ, מ"מ למנהגו שאומרים הצבור גם זה

ופסד"ז וברכות ק"ש שרשאי לאומרם גם בקול הם הנשמע לאחרים הסמוכים אצלו, יש להסתפק אם רשאי לאומרם בנוסח שרגיל בלחש שלא כהצבור דיש לומר דהרי זה כבצנעא שליכא איסור דהא אכל רבב"ה חלב דאיתרא אף שהיה אסור בפרהסיא עיין ברא"ש שם דף נ"א, ויש לומר שאסור אף בלחש משום שמא ישכח מלומר בלחש כיון שדברים אלו רגילין לומר בקול הנשמע, ודמי קצת למלאכה שהבא ממקום שעושים למקום שאין עושים אסור בישוב אפילו בצנעא שכתבו התוס' בריש דף נ"ב דלא אפשר למלאכה בצנעא כמו שאר דברים, וכוונתם דאף מלאכות שלא נשמע ככתובה וכדומה מ"מ מטרדת המלאכה ישכח מליזוהר שלא לעשות כשיראו בנ"א. ומסתבר שיש להקל כשיאמר בלחש כיון דגם במלאכה איכא לשון ברין שם שמתיר במלאכה שאפשר לעשות בצנעא, ולכן אם קשה לפניו לומר שלא כהרגלו יאמר בלחש כהרגלו, אבל אם לא קשה לפניו יאמר בנוסח הצבור.

משה פיינשטיין

ידידו,

כהכתבים שהביא המג"א בסימן כ"ה סק"ב ודעק"א שם הוי גם זה מהקדושה, ומפורש זה במג"א שם סק"א שכתב אינו נקרא קדושה אלא נעדיצך, שלכן אסר המחבר להצבור לומר זה כיון שלא נתקן לאמירת הצבור אלא שהש"צ יהיה שלוחם לומר זה נחשב אמירתם כאמירת יחיד, עיין במחז"ש שכן צריך לבאר דבריו. ומה שאנו אומרים כהכתבים אולי סובר שנתקן גם זה להצבור לומר ואין הש"צ שלוחם לזה כמו לאמירת קדוש וברוך וימלך, ואולי הוא מטעם הט"ז דהאמירה עם החזן לא מיקרי יחיד וג"ז נחשב אמירה עם החזן אף שאומרים תחלה, עכ"פ כיון שכל האמירה היא מצד הצבור, וגם שאמירתו נחשב כאומר עם החזן לא שייך שיאמר בלשון אחר מכפי שאומר החזן תחלה.

והתפלה בלחש יכול לומר בנוסח שרגיל בו כיון שהוא בלחש ולא שייך בזה איסור השינוי מפני המחלוקת שתנן בפסחים דף נ', ואף שאומרים בשתי נוסחאות נחשב זה תפלה בצבור כיון שמתפללים ביחד.

14. Rav Moshe

משה

אורח חיים

אגרות

באיזה דברים אסור לשנות מנוסח הצבור

הנהגה בדבר מה נקרא דברים שבקול רם שצריך להתפלל בנוסח שמתפללים הצבור במקום שמתפלל, פשוט לע"ד שכל הדברים לבד תפלת יח צריך להתפלל בנוסח הצבור ולא לסמוך על מה שיותר לומר בלחש, ודא דכיון שיותר לומר בקול רם קשה ליוזר בזה, ועוד דהא טוב יותר לומר כל מה שאפשר בקול רם כדי לעורר הכוונה וכשיזוהר לומר דוקא בלחש ידעו מזה גופיה שמתפלל בנוסח אחר.

משה פיינשטיין

ידידו,

איסור לשנות ממנהג המקום

ז' כסלו תשל"ו.

הנהגה האיסור בביהמ"כ אחת לאיזה אינשי לשנות ממנהגי המקום בדברים הניכרים איכא שני איסורים ודא מלאו דלא תתגודדו שנדרש ביבמות דף י"ג ע"ב גם לענין דלא תעשו אגודות אגודות והוא מדאורייתא דאל"כ לא היה שייך להקשות דמבעי ליה להקרא לגופיה, וכן הוא מפורש ברמב"ם פ"ב מע"ז הי"ד שכתב ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג זה ובשביל זה שהוא דרשא גמורה מהקרא הקשה הכ"מ

ה. אם יש קפידא מלהתפלל בציבור שנוהגין שם שכל אחד מתפלל בנוסח אחר

ובהא דהיו לפניך שני מקומות לילך להתפלל. לאחד הוא הרבה בתי כנסיות בבניין גדול אשר שם לא קבוע נוסח תפילה, אלא מי שעובר לפני התיבה מתפלל כהנוסח שהוא רגיל וכל המתפללין נהגין כרצונם כל אחד כהרגלו. ושני הוא ביהמ"כ קבוע אשר מתפללין שם בנוסח חסידי פולין ואונגארן, אבל כולן שווין. הנה פשוט לע"ד שחילוקים הקטנים שאיכא בין הנוסחאות, לא נחשבים לדינא כלום, ויכולין להתפלל בציבור אחד ואין בזה לא תתגודדו, שידוע לכל שאין חילוק לדינא בהם. ובפרט שכל דבר הרי כל אחד אינו משמע קולו כל כך שידעו איך הוא מתפלל, ותפילת שמו"ע הרי אומרים בלחש. ולשון הקדושה שזה אומר נקדש וזה נקדיש, כיוון שבעצם אין צורך להקדל לומר זה כלל, כדאיתא בריש סימן קכ"ה, ודאי אין בזה משום לא תתגודדו ולא משום חשש מחלוקת, אף שוודאי טוב לומר בלשון שהש"צ יאמר, ולכן ליכא חילוק לע"ד בזה (ועי' מש"כ באגרות אר"ח ח"ב ס' כ"ז ד"ה ומה שהתפללין, וס"י ק"ד, דבמקום שיש שם נוסח קבוע, צריך לומר בנוסח שהקול מתפללין כל מה שאומרים בקול רם).

איך לוקה בגדידה הא הוא לאו שבכללות ואם היה רק מדרבנן ואסמכתא לא היה קשה כלום הרי בהכרח שהוא מדאורייתא. ושנית מהדין אל ישנה מפני המחלוקת בדפסחים דף נ' דין זה הוא מדרבנן. דין זה הוא אף במנהגים שאיכא בהו איסורא קצת וכ"ש באיסורים גמורים כמו בתפילין בזה"מ שלחובשין תפילין עובר בעשה כשאנו מניח ולהאין מניחין איכא אסור ולולו במרע, וכן הוא שינוי הנוסחאות שאיכא טעמים לכל נוסח ונוסח אסור אף שאולי איסור לא תתגודדו ליכא משום שליכא חלוקים בעיקרי נוסח הברכות והתפלות איסור השני שאל תשנה מפני המחלוקת דאי איכא, ואם רוצה לומר וידוי קדם נפילת אפים הוא דוקא בלא שום היכרא לאחריני שהוא בלא הכאה על הלב, וגם אינו יכול לומר הי"ג מדות שלזה צריך דוקא עשרה שיאמרו עמו ואף אם ימצא עשרה הרי זה השינוי בפרסום גדול, ורק מה שמניח תפילין גם בתפלת המנחה אין למחות בידו ואף שאיכא בזה משום יוהרא דמכיון דבא ממקום שנוהגין כן ליכא משום יוהרא. אבל על שאר השינוים צריך למחות בידו וגם לכופו בהתראה שיהיו מוכרחין לסלקו ממשרתו אם לא יעשה כהדין שלא ישנה כלום ממנהגי בית הכנסת כשהוא מתפלל בביהמ"כ אף שלא לפני התיבה, לבד הנחת תפילין בתפלת המנחה ואמירת וידוי בלא הכאה על הלב שלא ניכר.

והנני גומר בברכה לשירות השלום ביניכם ובין כל ישראל. ידידו,

משה פיינשטיין

15. Teshuvos V'Hanhagos
R' Moshe Shternbuch

ודע שלדעתי אחרי החורבן הנורא בזמנינו שנתערבו השרידים, וכל אחד מודה שלא הוכרע כמי יש לפסוק, רק כל אחד נוהג כמנהג אבותיו ולא מקפידים שכל אחד ינהג כן, כך גם בשטיבל ובית תפלה שהוקבע שכל ש"ץ יתפלל כפי מנהגו ואין ריב, רק שהסכימו שזהו המנהג שמה, בכה"ג אין חשש של לא תתגודדו בש"ץ, והקהל יענו כפי מנהג הש"ץ או כפי מנהגם ואין בזה איסור, ושדברי ה"אלף לך שלמה" (או"ח סי' מ"ה) או מהריט"ץ (או"ח סי' ס"ז) שיש איסור לא תתגודדו לא מיירי במקומות שהזכרנו.

16. Chashukei Chemed
R' Yitzchak Zilberstein

קהלה חדשה שנוסדה ויש בה מתפללים מעדות שונות

מצעצה שהיה בשכונה חדשה שנוסדה, והיו בה אנשים מעדות שונות, ולא היה בהם כדי חלוקה למנינים שונים, ולכן התפללו כולם במנין אחד, והסתפקו באיזה נוסח לקבוע את מנהג המקום. רב השכונה הנהיג שיתפללו כל מנין תפילה בנוסח אחר. [כגון ערבית בני ספרד, שחרית בני אשכנז מוסף בני תימן]. וכשנודע הדבר לאדם גדול אחד, הדבר לא מצא חן בעיניו, ולכן שאל הרב את אחד מגדולי הדור, והוא אמר לו 'ברכות יחולו על ראשך'. ונראה לבאר את טעמי הגדולים הנ"ל, על פי מה שכתב בחת"ס (ליקוטים סימן א) שאם יש ציבור שמתפללים נוסח ספרד, שקבעו עצמם להתפלל בבית כנסת אשכנזי, הם אינם רשאים להתפלל בנוסח שלהם, משום לא תתגודדו, דכיון שנעשה קהלה אחת בבית כנסת אחד, הוי ליה בית דין אחד בעיר אחת דאיכא משום לא תתגודדו, דאפי' במנהג בעלמא שייך לא תתגודדו כמ"ש המג"א (סימן תצג), אך כל זה בקביעות אבל באקראי, לא, יעו"ש. ואם כן יתכן שהגדול הראשון סבר שמכיון שעתה יש כאן רק מנין אחד בשכונה זו, הרי שיש חשש של לא תתגודדו, אם קהילה אחת תנהיג נוסח שונה בכל תפילה. מאידך הרב השני ס"ל שכל מה שכולם מתפללים ביחד הוא ענין אקראי, וכשירבו המתפללים מכל עדה, הם יתפרדו ויקימו מנין נפרד, ובזה אין חשש של לא תתגודדו כמבואר בחת"ס הנ"ל, ולכן אמר שאדרבה יש להנהיג כן מפני שגדול השלום.

ש"יין שהתפלל בנוסח אחר מהנהוג, והתרו בו והמשיך, ושפכו עליו מים

17. Chashukei Chemed
R' Yitzchak Zilberstein

שאלה מתפלל זר שהגיע לבית כנסת, וירד לפני התיבה והתפלל בנוסח שונה מהנהוג באותו בית כנסת. המתפללים העירו לו על כך שהוא המשיך בשלו. אחד המתפללים כעס מאד, ומילא דלי מים ושפך על הש"י. הדבר היה בימות החורף והש"י יצא מבית הכנסת בצער ובבושה, מה דינו של המזיק? ומה דין הש"י?

תשובה אמנם הש"י לא נהג בתבונה, ויתכן שגם עבר על איסורים חמורים, כמבואר באגרות משה (או"ח ח"ד סימן לד ועוד), שאסור לשנות ממנהג המקום, בדברים הניכרים, משום שנאמר "לא תתגודדו" ודרשו חז"ל (יבמות דף יג ע"ב) שלא לעשות אגודות אגודות והוא מדאורייתא. ועוד שאסור לאדם לשנות ממנהג המקום מפני המחלוקת כמבואר בפסחים (דף נ ע"ב) והוא מדרבנן. וכל שכן בחזון שהוא שלית הציבור ונאמר ברמ"א (סימן נג סעיף כב) שאין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל, וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלימות אין עונים אמן אחר ברכתיו.

והנה למרות שהש"י נהג שלא בתבונה, לא היה רשות למתפללים לשפוך עליו מים קרים בחורף שיש בזה צער גדול ובושה. ואם לא הצליחו לשכנעו היה מותר להם לתפסו בידיו ורגליו ולסלקו מבית הכנסת כדין מזיק הרבים, ובה לא היה לש"י טענת בושה מאחר ולפי הדין מותר להם לעשות כך, עם פתי עיקש. ובגדולה מזו דן המהרש"ם (דעת תורה סימן קב סק"ד) על אדם שנעמד להתפלל במקום שרבים עוברים, כגון באמצע בית הכנסת, דדמי לקבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו ואינו תופס את מקומו, יעויין בשו"ע (יו"ד סימן שסד סעיף ה) דאפילו נקבר שם מדעת בעל השדה, מותר לפנותו. וסיים הדעת תורה ועדיין צ"ע, עיי"ש. דבריו אמורים על סילוק אדם העומד באמצע תפילת השמו"ע. אבל בנוגע לש"י המשנה מנוסח המקום ועדיין לא עומד בשמו"ע, מותר להוציאו או שהציבור כולו יצא וישאר לבד, אבל אסור להזיקו.

והנה בכעין שאלתנו דן בשו"ת "עטרת משה" (ח"א סימן לא) אך שם שפכו על הש"י אקונומיקה ר"ל, וכתב שאין לפטור את המזיק בטענה שהש"י עורר חמתו, והוא כמתחיל [במריבה], [שפטור] זה נמצא רק לענין ביוש בדברים. כמבואר בשו"ע חו"מ סימן תכ-תכא. ולא מה שמחויב לשלם בתור מזיק. והביא גם מש"כ המהרש"ג (ח"ב סימן טז) שכמעט אין ראוי לקרוא שינוי נוסח מה שמתחילים הודו או ברוך שאמר לפני הודו יעו"ש. ולכן נראה שיש לחייב את השופך מדין בושות וכמבואר בשו"ע (חו"מ סימן תכ סעיף לח) רקק בחברו חייב, ... ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמנדין אותו. ועל הציבור כולו שאירעה תקלה על ידם ראוי להתפלל כמה ימים בכוונה גדולה ובקול, יהי רצון מלפניך האו"א שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, עכ"ד.

ויש להוסיף שצריך להתפלל בכוונה להינצל מעזות פנים ובפרט בתוך בית הכנסת, כי לפעמים נוצרת קטטה בפני הספר תורה והוא עוון חמור כמבואר במשנ"ב (סימן קמא ס"ק טז) בשם השערי אפרים, ועוד כתב (סימן קנא סק"ב) וז"ל: ולפעמים פורצת תיגרא בפני הספר תורה שזה גם כן עוון חמור בפני עצמו, עכ"ל.

18. Shut Ohr L'Tziyon
R' Ben Zion Abba Shaul
1924-1998

יא. יש אחרונים שכתבו שכן ספרד המתפלל אצל בני אשכנז וכן להיפך, צריך להתפלל לפי נוסח המקום, משום איסור לא תתגודדו, וראה בזה בספר פאת השולחן סימן ג', ע"ש.

אולם נראה שהיא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, דהנה הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות עבודת כוכבים הלכה י"ד כתב וז"ל, ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות. מבואר בדברי הרמב"ם שהאזהרה היא לב"ד, ולא לאנשים בעלמא הנוהגים כל אחד מנהג אחר. ואעפ"י שבכס"מ שם הביא פירוש ר"ד הכהן, שפירש ברמב"ם שאין הכוונה לב"ד ממש, אלא שחלק מאנשי העיר נוהגים כך וחלק נוהגים אחרת, אין משמע כן מדברי הרמב"ם, ואף בכס"מ שם כתב שהוא פרוש דחוק, ע"ש. וראה עוד בשו"ת מהר"מ אלשיך בסימן כ"ט, ע"ש. אולם מדברי הרא"ש ביכמות משמע שאף על יחידים יש איסור לא תתגודדו, כשאין זה שני בתי דינים בעיר אחת, והובא במג"א בסימן תצ"ג, ע"ש. וכן דעת הרמ"א שם.

וכן המתפלל בציבור שלא רגילים כלל בהנחת שני זוגות תפילין, לא יניחם יחד, משום חשש לא תתגודדו, (וראה מה שנתבאר להלן בפרק ה' בבאורים לתשובה י"א בענין זה), אלא יניח תפילין דר"ת בביתו. ומי שאינו מניחם יחד, יניח תפילין דר"ת לאחר קדיש תתקבל שאחר וכו' לציון, כמבואר בשו"ע ורמ"א בסימן כ"ה סעיף י"ג, וראה עוד במ"ב בסימן ל"ד ס"ק י"ד.

והנה ידוע שמנהג בני ספרד לילך תמיד אחר פסקי הרמב"ם, וכמ"ש מרן באבקת רוכל סימן ל"ב, וראה עוד בזה באורך במבוא הספר בענף ד', א"כ אין לבני ספרד בכגון זה משום לא תתגודדו, ולכן אף שלכתחילה יש לחוש לדעת הרא"ש שיש בזה משום לא תתגודדו, מ"מ כשיש קפידא בדבר, וכמו בקדיש, שנוסח הקדיש חשוב לפי הקבלה, כמבואר בספר שער הכוונות בדרוש הקדיש, אין לשנות ממנהגו. ורק אם אותו ציבור מקפיד שהאומר קדיש יאמר דוקא כמנהגם, יעשה כמנהגם משום דרכי שלום.

אולם לענין יהא שלמא רבא וכו', כיון שאינו מעיקר הקדיש, אלא תוספת שנהגו לומר לאחר הקדיש, וכמ"ש הרמב"ם בנוסח הקדיש שבסדר תפילות השנה (בסוף סדר אהבה), אין קפידא בדבר, ויאמר כמנהגם. וכן אם נמצא במקום שרק אחד אומר קדיש ולפי דיני קדימה, כפי שנוהגים חלק מבני אשכנז, כמובא באורך בשו"ת מערכת אבילות אות קנ"ד, יעשה כמנהגם ולא יאמר קדיש.

ט. מנהג בני ספרד כדעת האר"י, שאין עומדים בקדיש וברכו, אא"כ היו עומדים בתחילת הקדיש, שממשיכים לעמוד, וכמ"ש בשער הכוונות בסוף דרוש הקדיש דף ט"ז ע"ד, וראה עוד בכה"ח בסימן נ"ו אות כ', מלבד בליל שבת, שעומדים בקדיש וברכו שקודם תפילת ערבית משום קבלת הרוח של שבת, וכמ"ש מהר"ח בסידורו, וראה גם בבא"ח בפרשת וירא אות ג', ובכה"ח בסימן נ"ו אות כ"ג, ורק אם נמצא במקום שהציבור נוהגים לעמוד, יעמוד גם הוא מחשש איסור לא תתגודדו, וכמו שיתבאר באורך להלן בבאורים לתשובה י"א בענין לא תתגודדו. ואולם אם יש בציבור זה מקצת אנשים שיושבים, וכגון זקנים וכדומה, אינו צריך לעמוד, כיון שאינו ניכר שיש כאן מחלוקת אם יש לעמוד בקדיש.

19. Mishna Berura
R' Yisroel Meir Kagan
1839-1933

התפלה: (ח) שאין וכו'. פי' (י) משום דיש מניחים ויש שאינם מניחים או אין מצרכים יש לצורך כחשאי כדי שלא לבוא לידי מחלוקת וכן (יא) לא ילך בהם ברה"ה לבהכ"ג (יב) והאחרונים הסכימו לדעת הט"ו דיותר טוב להניח בלי ברכה כי הברכות אינן מעכבות ופסק ברכות להקל ובפרט שהגר"א ז"ל כתב שאין לדעת הי"א עיקר בש"ס ועכ"פ לענין ברכה בודאי יש להחמיר. גם קודם ההנחה יתשוב בדעתו אם אני מחויב אני מניח לשם מצוה ואם לאו אין אני מניח לשם מצוה ובה"ה יא' ידי כו"ע דאף להסוכרים דחובה"מ אינו זמן תפילין אינו עובר על כל חוסף כיון שאינו מכין בהנחתם לשם מצוה ודאי וכו"ש שאין לחוש בזה לאיסור ולזול של אות חובה"מ דזה ג"כ אינו אלא במתכוין לשם מצוה כנ"ל. ותפילין דר"ת אין להניחם בחובה"מ [פמ"ג] עוד כתבו האחרונים [והוצאו ברה"ה"ח ע"ש] דאין נכון שבהכ"ה אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו. ומי שאין מניח תפילין בחובה"מ שמחפץ בבה"מ שמניחין תפילין יש לו ג"כ להניחן ובלי ברכה וצ"ע שנהגו להניח תפילין אין להם לשטות מנהגם:

סימן קנח

בענין אי שייך לא תתגודדו במקום שעושין עירוב ואחרים אין רוצים לטלטל שם

ב' בשבת פ' בא התשמ"א בני יצו"א.

אחד עשר פ"ט. מכתבו קבלתי ולא ידעתי מה הוא אם הוא בחור או אבן ולכן לא חיאתיו. ועל דבר שאלתו לענין עירוב אי שייך איסור דלא תתגודדו לפמ"ש בערוה"ש דצהוראה לא שייך לא תתגודדו לכל בדבר הנמסר ביד ההמון שאלו יעשו כך ואלו יעשו כך שייך לא תתגודדו ואף שהדבר יא' מצ' בחי דינין מ"מ הדבר מכוער שיראו ישראל בעיר אחת מופלגין לשתי מפלגות מקצת נוהגין מנהג זה ומקצת מנהג אחר לפ"י בעירוב נמי אם יהיה אסור אף להמקילין לטלטל בחוץ העירוב מפני אלו הנוהגין כהאוקרים ע"כ.

20. Mishne Halachos
Ungvarer Rav
R' Menashe Klein
1924-2011

סימן ק"ב

המשנה בדמנהג אי יש בזה משום לא תתגודדו

ל"א למטמנים התשל"א בני יצו"א.
מצ"ב ידידי הרה"ג ובר' כש"ת מזה"ר אפרים גרינבאט שליט"א מצמפים טעם.
בדבר ספיקתו בצ"כ שכולם שומדים בקרית"ת ואחד יושב או כולם מלוצ'ים בכובע ואחד צופה אי שייך בזה לא תתגודדו, הנה נראה פשוט דכה"ג ליכא לא תתגודדו כי יאמרו שרגליו כואבות ויושב וכן מי שאין לו כובע על ראשו יאמרו שקשה לו להיות בכובע מחמת צבדו וכיוצא בזה. כלל הדבר דצדדים באלו ליכא משום לא תתגודדו וכמוצא ברה"ה מקום שוכנו. אמנם מה שכתב דליכא לא תתגודדו אלא היכא דעושה ע"פ פסק הלכה וכל שאינו עושה ע"פ פסק ליכא לא תתגודדו הלא משנה מפורשת הוא להיפך צרי"פ מקום שוכנו ובהם מנהג במקום הוא ולא ע"פ פסק הלכה ואפי"ה אי לאו הטעם דכמה בטלני ב"י צריך לנהוג כפי מנהג המקום משום לא תתגודדו חז"ל ועיין מג"א ח"ה סי' תל"ג דמשמע קצת כמ"ש במ"ע אמנם עיין צ"י סי' תרפ"ו שבי' שם חשו רש"י דמוכה להיפך ועכ"פ בדבר דאביר קצת מלד מנהג לכ"ע יש צו משום לא תתגודדו, עיין מג"א סי' תל"ג הבי"ל באריכות. וצ"ח סי' א' ודו"ק וצ"ח הארכתי.
בלב תנפש.

מנשה הקטן

הנהגה בדבר של שב ואל תעשה ליכא לא תתגודדו כמוצא בנמשנה פ' מקום שנהגו וא"כ הני שמקפידין שלא להוציא אין זה בגדר לא תתגודדו ועוד דבאמת בכל המקומות בישראל היו מתמירין שלא רצו להוציא אפילו ע"י עירוב ובפרט אחינו בני ישראל בני חורה במדינות ליטא שנהגו כפי חומרת הגר"א ומשכנות יעקב ומרן הגר"ח מברסק וז"ל ואפי"ה היו עירובין בכל המקומות ואפילו בברסק ווילנא וגם בעיר של בעל משכנות יעקב נמי ה"י עירוב ואותן שלא טלטלו לא טלטלו וליכא בזה משום לא תתגודדו, אמנם אם יש לחוש משום לא תתגודדו יש לחוש שבמציאות שבת אף פסקינן כשיטת ר"ת לענין מוצאי שבת קודש וכן פסקו יותר ממאה ושבועים ראשונים ואחרונים ז"ל והוא איסור סקילה והיתר מלאכות לל"ט מלאכות ואחרים מחירים לעשות מלאכות חצי שעה או יותר קודם לזה שלשיטת אלו נראה להדיא כמחלל שבת בפרהסיא והוא איסור דאורייתא ממש לפי שיטת ר"ת וכן פסקו גאוני ליטא כגון מרן המ"צ והגר"ח מברסק והגאון ר' אהרן קאטלער וכל ישיבות ובני ישיבות דליטא נהגו כן וגם פה מתמירין עוד יותר לשיטת הגר"ח עד ל-92 מינוט עכ"פ לכ"ע לכאוב ולפרסק בלוחות חצי שעה או יותר מוצאי שבת הוא דבר זר מאד אבל כיון שנהגו מי יכול למחות וגם עוד הרכה דברים כללו. עכ"פ מה שנוגע לענינו אין בזה שום חשש משום לא תתגודדו.

מנשה הקטן

דושה"ט בלב ונפש

22. Shevet Ha'Levi
R' Shmuel Ha'Levi Vosner
1913-2015

שבט יורה דעה - סימן קנז
לצערנו הרבה מוללים באמירת תחנון, ולא לשי הטלס
נרץ להגיד תחנון יראה מעט הגדולים דאין
בזמ כלל לא מתגורר.
דודי, טעמה לישוקה.

אומר

23. Yabia Omer
R' Ovadia Yosef
1920-2013

סימן יד

ביע

וייבם אשת אחיו שמת בלא בנים. והוחם כל העיר, ורעשה עליו כל המדינה, והשיב, לא ידעתי מה כל החרדה הזאת, מאחר שהוא ספרדי ונוהג כמנהגם ונתכונן למצות יבום, ובפרט שכבר עשה מעשה, וחיו לחשוב מחשבת און ולהוציא לעז על זה. וכן העלה בשו"ת הבית יוסף שהעיקר הוא מצות יבום, והוא הולך בשיטת הספרדים שפוסקים כד' הרי"ף והרמב"ם שמצות יבום קודמת לחליצה. ועכ"פ פשוט שאין בזה בית מיהוש, והקולות יחדלון. עכ"ל. ומה שכתבו חכרי ונשיאי הרבנות הראשית לישראל בהסכמתם הנ"ל: „ומשום דרכי שלום ואחדות במדינת ישראל שלא התורה כשתי תורות לכן גזורים לאסור לגמרי מצות יבום, וחייבים לחלוץ ודאק, במחכ"ל הפרוץ על המדה בזה, ואין דבריהם נכונים כלל, שהרי מעשים בכל יום בכמה הוראות בדיני שחיטה וטרפות ושאר ענייני איסור והיתר, וכן בהלכות שבת וטהרת המושפח, כל קהלה נוהגת כמנהג רבותיהם, והספרדים כדעת מרן המחבר הש"ע, והאשכנזים יוצאים ביד רמ"א, וכן נוהגים בחילוקי הנושאות, והמבטא בתפלה ובקריאת התורה. ובצורת הכתב של ס"ת תפלין ומוזות, וכיו"ב, ולא חששנו מעולם שצ"ל כר תורה תהיה בשיטת חרונות. מכיון שהדבר ידוע שכל אחד יש לו על מה שיסמך שנוהג מנהג אבותיו, ואילו ואלו דברי אלהים חיים. וכ"כ הגר"א קוק באגרות ראה (סי' תר"א), להזהיר שלא לקנות בשר כשר מאיטלוי הספרדים, מפני חילוקי התורות והמנהגים שבין חכמי ספרד לרבני אשכנז, וצאין זה דבר חדש, שכשם שבכל מקום בחו"ל שהספרדים והאשכנזים דרים יחדיו, מחולקים האיטלויים שלהם מפני זה, והוא הדיו כאן באה"ק, וכן היה נהוג פעם"ק ירושלים ת"י. אלא שכעת באו יחידים ובקשו לפרוץ גדרות עולם הללו, לכן הוכרחתי לעמוד כנגדם. „ואין בזה דבר ח"י נגד אחדות האומה ונגד דרכי שלום, כי הכל יודעים שכל אחד חייב להזהר ולנהוג כמנהג אבותיו, משום לא חטוט תורת אמוך. ע"כ. ומכאן ג"כ תשובה לדברי חכמינו הנ"ל. „וראה בסי' הצניי ישראל בקונט' משואה לדור עמוד פ"ו, ש"כ, בישיבה אחת של מועצת הרבנות הראשית לישראל דנו בענין תשחיה ובדיקות בבית המטבחיים בא"י, והציע הראש"ל הגר"צ עיואל ז"ל, למנות רוב אהבתו לאחדות האומה, והסרת מחיצות ההבדלים שבין העדות, לומר על השחיטה הספרדית, ולאחד את השחיטה בירושלים, והסכים שגם הספרדים יקבלו עליהם מנהגי האשכנזים, ביום הגר"צ פראנק ד"ל התנגד לכן בתוקף, ואמר: „אף אם הרבנים יסכימו לביטול שחיטתם, אקום אני ואארגן שחיטה ספרדית בירושלים. לפי שלדעתנו על כל עדה לתמשיך לנהוג כמסורת אבותיה. ובמנהגיהם המקובלים מדורי דורות. ע"כ. ובנראה שגם בענין ההסכמה בין איסור היבום לספרדים, נמשך הגר"צ עיואל לשיטתו. מאהבתו לאחדות האומה, וגדולה אהבת שמקלקלת השויה, ובאמת שחלילה לבטל פסקי רבותינו מרי דאתא גדולי רבני ספרד בשביל „הדמיון" לאחדות האומה, ובשל רבים מאן מחיל ומאן שביק, וז' הטוב יכפר בעד.]

שמעם נוהגים במצות יבום להקים שם המת על נחלתו. ועוד שגם בכל אשכנז נהגו במצות יבום כמ"ש רבינו פרץ, וכן המנהג במגנצא ושיפרא וגרמיוא, חוץ ממקצת מקומות שנתנו כמ"ד מח"ק, עכ"ל. (ומכאן תשובה למ"ש בנוסח התקנה של הרבנות הראשית לישראל שברוב קהלות ישראל נהגו כמ"ד מח"ק. וזה אינו.) ע"ש. ולכן לפע"ד לא צדקו בזה הראש"ל הגר"צ עיואל וחכמי הספרדים שעמו שנתנו ידם להסכמה זאת לבטל לגמרי מצות יבום, נגד דעת כל רבותינו אשר מפיחם אנו חיים וממיהם אנו שותים. והרי אמרו (ביבמות כא.) חליצה במקום יבום לאו מצוה היא. וראיתי בשו"ת משפטי עיואל (תאה"ע סי' פג) ש"כ, ואפילו שהשואלים הם בארץ ישראל שהיא ארץ דמיון וז"ל, מ"מ הואיל וישנם בתי דינים קבועים לקהלות האשכנזים שנותנים כהוראות הרמ"א, מסתברא שחל עליהם מנהג פסק הרמ"א דמח"ק, ואם שניהם רוצים ביבום אין מניחים אותם ליבם. והואיל ולכל הדעות לא התורה היבמה לאבא שאול, ולא נצטוו היבם ליבם לדעת רבנן, אלא כשמוכין לשם מצוה, ובלא זה נשארה היבמה באיסור כרת של אמת אף, אם גם נלמדם שיכוננו לכך, לכן אני אומר שמוטב לנו להמנע מלהודק לסידור יבום אפי' במקום שניהם רוצים ביבום אלא אדרבה מצוה עלינו ליעצם שיהיו מזה כפסק הרמ"א ז"ל. ע"כ. (וע"ז במשפטי עיואל מה"ת תאה"ע סי' קט.) ומבין ריסי צניני ניכר שדעתו לפסוק גם לספרדים. וסופו הוכיח על תחלתו שנעשרף לחתום על ההסכמה לבטל מצות יבום לגמרי. כנ"ל. והנה גם במקומות שיש בתי דין קבועים של אשכנזים כיון שארץ ישראל אחרת דתריב"ם ומרן אין לנו לזוז מבדיהם ימין ושמאל, שהרי בכל עניני איסור והיתר אנו נוהגים בא"י כהוראות מרן, ושלא כמנהג אשכנז המיוסד ע"ד הרמ"א, ולא שייך בזה לא תתגורר, וכמ"ש מרן בשו"ת אבקת רובל (סי' לב), שהואיל וכל קהל נותן כמנהגו הראשון הרי"ל כשתי בתי דינים בעיר אחת, וק"ל כר"ב (ביבמות ד.) דבכ"ז אין בזה משום לא תתגורר, ועוד שכל קהל וקהל כעיר בפני עצמו שאין בני קהל אחד יכולים לכפות לבני קהל אחר. וכ"כ מהר"ר דוד כהן בחשבותיו. ע"ד. וכ"כ בקצ"ת פנים מאירות ח"ב (סי' קלג) לגבי האשכנזים והספרדים, שכל קהל נותן כמנהג אבותיו שאין בזה משום לא תתגורר, וכל אחד ואחד מבני הקהלות יחיוקו במנהג אבותיהם בין להקל בין להחמיר, ואפי' באיסור דאורייתא, ואין הרוב מעלה ומוריד לענין זה, שהם משום כשני בתי דינים בעיר אחת דליכא בהו משום לא תתגורר. ע"כ. וכ"כ הגת ורדים (חיו"ד כלל ג סי' טו). ועוד אחרונים, וכן ראיתי היום בשו"ת דברי מלכאל ח"ה (סי' ק) ש"כ, שבכל קהלות שיש שם ספרדים ואשכנזים יש להורות לספרדים כמנהגם שפוסקים כדברי הבית יוסף אף נגד הרמ"א. ולאשכנזים כמנהגם שפוסקים כד' הרמ"א. (וע"ז בדברי מלכאל ח"ה סי' רטט.) ע"ש. וע"ז במשפטי עיואל חח"מ דרכ"ה (ע"ב). וגם בענין זה צא ולמד מ"ש השו"ת ומשיב תליחאה (ח"א סי' ריח), בדבר איש ספרדי שישב בקהל אשכנז,

21. Shut Ohr L'Tziyon
R' Ben Zion Abba Shaul
1924-1998

א. ראה לעיל בפרק ה' בבאוריים לתשובה י"א, שנתבאר שיש מחלוקת בין הרמב"ם להרא"ש אם בכנון זה יש משום איסור לא תתגורר, ולכן טוב למי שנודמן לציונה שאינם אומרים וידוי וי"ג מידות, שיאמרו כצניעה וכל הכאה על הלב. וצריך לומר י"ג מידות בטעמים, וכמ"ש בשו"ע בסימן תקס"ה סעיף ה', שאין היחיד רשאי לומר י"ג מידות דרך תפילה ובקשת רחמים, אלא דרך קריאה בעלמא, וכן טוב שיסיים את הפסוק ונקא לא ינקה וכו', כדי שייראה דרך קריאה, וכן כדי שלא לומר חצי פסוק, וכן כתב בכה"ח בסימן קל"א אות כ"ג, ע"ש, וי"ג מידות שמוסיפים בשני וחמישי לא יאמר כלל, וכמ"ש בבן איש חי פרשת כי תשא אות ט', ע"ש.

ב"ה. חודש תמוז תשי"א לפ"ק. פתח תקוה ת"י.
מעשה בא לידני בבית הדין האיוורי פה פתח תקוה, באחד מעולי תימן שנפלה לפניו אשת אחיו ליבום, והוא רוצה רק ליבם, והיבמה אינה חפצה בו והובעת שחילוץ לה ויפטרנה. (ללא טעם סביר לסירובה להתיבם לו). והנה עמדתי ואתבונן בדבר ה"תקנה" החדשה שנתקבלה בירושלים ע"י הרבנות הראשית לישראל, בתאריך כ"א שבט תש"י, (והובאה בכתבה וכלשונה בשו"ת היכל יצחק ח"א (תאה"ע סי' קכב סעיף ט אות ז). ע"ש.) וז"ל: ברוב קהלות ישראל (תאה"ע סי' קכב סעיף ט אות ז). ע"ש.) וז"ל: ברוב קהלות ישראל וכן בקהלות האשכנזים שבארץ ישראל, קבלו עליהם להלכה כדברי הרמ"א שפסק שמצות חליצה קודמת למצות יבום, וגם כששניהם היבם והיבמה רוצים ביבום אין מניחים אותם ליבם. והבית שבזמנינו הדבר ברור שרוב התיבמים אינם מתכוונים לשם מצוה, ומשום דרכי שלום ואחדות במדינת ישראל שלא תהיה התורה כשתי תורות, לפיכך הרנינו גזורים על תושבי ארץ ישראל ועל אלה שעלו ויתושבו בא"י מעתה ומעשיו והאלה לאסור עליהם לגמרי מצות יבום, וחייבים לחלוץ, ואם לא יסכים היבם לחלוץ מחייבים את היבם במנוחת היבמה כפי מה שיפסקו עליו בית הדין עד שיפטר את יבמתו בחליצה. איסור זה יהיה אפשר להתיר רק במסביבות מיוחדות וע"פ החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל המורחבת בחתימת שני הרבנים הראשיים לישראל. עכ"ל. ותחתום על זה הרבנים הראשיים לישראל הגר"צ מאיר חי עיואל והגר"א הלוי הרצוג [צ"ל]. והנה אנו הספרדים ועדות המזרח ותימן קבלנו עליו הוראות רבותינו הרמב"ם ומרן הש"ע, שסוברים שהלכה כחכמים שמצות יבום קודמת לחליצה אף בזמן שאין מתכוונים לשם מצוה, וחלה עלינו חובת ביאור אם יש חוקף להסכמה הנ"ל לדין, או לא?

ו) ניהדר אנפיו לז"ל, שזכר ביארנו שרוב הראשונים פוסקים שמצות יבום קודמת לחליצה כרבנן דאבא שאול. ומהם: השאילחות, והרי"ף, והרמב"ם, והרא"ד, ורשב"ם, וריב"א, והראב"ן, והעיוטר, וריבני ישיעה הא', ורבינו אברהם מן ההר, והרמ"ה, והמאירי, והרשב"א, והרא"ה, והרשב"א, והריב"ש, והרי"ן, והנימוקי יוסף, וכתב הרדב"י במשנה ח"ד (סי' קח), שכן פסק רבינו יונה, ושכן דעת כל חכמי ספרד ושכן המנהג בקטלונא ובספרדינא. ע"ש. והמרדכי (פ' החולץ סי' לא) כי שכן דעת רבני שפירא וגרמיוא ומגנצא. ע"ש. וכתשו הרדב"י שם הוסיף שכן דעת רבינו אפרים והר"ה ורבינו יהונתן ועוד. ע"ש. וכן פסק מרן השולחן ערוך (כ"ה קסח). והנה גם הרב מגדולי האחרונים הסכימו להלכה דמצות יבום קודמת. ומהם: רבינו עובדיה מברסטרוא (בספ"ק דבכורות). ובתשו' מהר"ל"ח (סי' לו). ובשו"ת מהר"י בי רב (סי' סא). שו"ת מהר"ם אלשקר (סי' עט). ושו"ת המבני"ט ח"ב (סי' מא). ושו"ת יבין ובוני ח"א (סי' קד). וכ"כ בשו"ת הרדב"י ח"ד (סי' קח), שמתנגד כל ספרד וקטלונא וספרדינא לכל המערב וארץ הצבי ודמשק ותוגרמא ומלכות מצרים וכל הגלילות אשר שמענו

24. Yechave Da'as R' Ovadia Yosef

דעת

יחווה

כן בדבר התלוי במנהג. ולפיזה ספרדים ואשכנזים שכל אחת מהעדות נהגו כמנהג אבותיהם, אף על פי שכולם בעיר אחת, ובישיבה אחת, רשאי כל אחד מהם לנהוג כמנהג אבותיו, ואין בזה משום לא תתגודדו. ואמנם מלשון הרמב"ם (פרק יב מהלכות עבודה זרה הלכה יד) הנ"ל, שכתב, לא יהיו שני בתי דין בעיר אחת זה נהג כמנהג זה וזה נהג כמנהג אחר וכו', וכן כתב הסמ"ג, מוכח שגם דבר שאינו אלא מנהג שייך איסור לא תתגודדו. וכן מוכח בתשובת הרמב"ם (ירושלים תרצ"ד, סימן לג). ע"ש. וכן מתבאר משה שכתב הרמ"א בהגה (סימן תצנ סעיף ג'): "יש מקומות שנוהגים להסתפר אחר הפסח עד ראש חודש אייר, ואילו אינם מסתפרים אחר ל"ג בעומר, ויש מקומות שנוהגים שלא להסתפר מהפסח עד ל"ג בעומר, ומסתפרים מיום ל"ג בעומר והלאה, ולא ינהגו בעיר אחת חלק כמנהג זה וחלק כמנהג האחר משום לא תתגודדו. ע"כ. ומבואר שגם בענין תספורת בימי הספירה שאינה אלא מנהג שייך איסור לא תתגודדו.

ויש לצרף נימוק נוסף מה שכתב הגאון רבי שמעון גרינפלד בשו"ת מהרש"ג חלק ב' (סימן יב), שאיסור לא תתגודדו אינו נהג כמי שמורה הלכה לאחרים לנהוג כסברתו, ומורה אחד פוסק לאסור ומורה אחד פוסק להתיר, אבל אנשים שעושים לעצמם כמנהגם, ואינם מורים לאחרים, לא נאמר בזה איסור לא תתגודדו כלל. ע"כ. וכיוצא בזה כתב בשו"ת חיי אריה (סוף סימן ט'). ע"ש. ואף על פי שמדברי הרמ"א בהגה (סימן תצנ) הנ"ל, לא נראה כן, מכל מקום מצינו תנא דמסייע לחילוק הנ"ל הוא רבינו ירוחם בשם הרמ"ה, שהביאו מן כדק הבית (יורה דעה סימן רמב), וזו לשונו: "ודוקא כשמורים הלכה מקצתם להיתר ומקצתם לאיסור, אבל אם אינם מורים הלכה לאחרים, מותר לנהוג אלו כדעת האוסרים ואלו כדעת המתירים, ואפילו אלו כפני אלו". ועיין בשו"ת המב"ט חלק א' (סימן כא). [ושב ראיתי להמחש"ש בדעת תורה (אורח חיים סימן תצנ עמוד רטו), בד"ה וע"ש], שהביא חילוק זה בשם המהרשד"ם (חלק יורה דעה סימן קנג). ע"ש].

בסיכום: מותר מן הדין לבני עדות המזרח להסתפר בימי בין המצרים, אף על פי שלומדים בישיבות שרוב תלמידיהן מבני עדות אשכנז. ומכל מקום אם רצו להחמיר על עצמם ולנהוג שלא להסתפר, תבוא עליהם ברכה. וכל המתאבל על ירושלים וזכה ורואה בשמחתה.

שאלה: מתלמידי ישיבת חברון בעה"ק ירושלים ת"י, מבני עדות המזרח: "האם מותר לנו להסתפר ולהתגלח בימי בין המצרים, כמנהג מן השלח ערוך (סימן תקנ"א), שלא אסר להסתפר אלא בשבוע שחל בו תשעה באב, וכדין התלמוד. או מכיון שאנו לומדים בישיבה שרוב תלמידיה הם מעדות אשכנז, עלינו לנהוג בזה כדעת הרמ"א שכתב שמנהגם שלא להסתפר החל מיום י"ז בתמוז?"

לפי דעת הר"ף והרא"ש וסיעתם שאיסור לא תתגודדו אינו נהג בשני בתי דין בעיר אחת, כודאי שלגבי המנהגים השונים שבין עדות אשכנזים והספרדים אין לחוש לאיסור לא תתגודדו, שהרי הם נחשבים גם כן כשני בתי דין בעיר אחת, וכמו שכתב בשו"ת מהרשד"ם (חיו"ד סי' קנג). וכ"כ בשו"ת גנת ורדים (חלק יורה דעה כלל ג' סוף סימן ה'). ע"ש. ואפילו לדעת הרמב"ם והסמ"ג נראה שמכיון שהדבר מפורסם בכל תפוצות ישראל שהספרדים נוהגים כדעת מרן השלח ערוך, וכני אשכנז יוצאים ביד רמ"א, וכל עדה קדושה יודעת שגם מנהגי העדה האחרת מיוסדים על אדני פה, ויסודותם בהררי קודש, ואלו ואלו דברי אלהים חיים, לפיכך אין בזה איסור משום לא תתגודדו. וכיוצא בזה כתב הגאון רבי מרדכי בנש בשו"ת פרשת מרדכי (חלק אורח חיים סימן ד'), בדין תפילין בחול המועד, שאף שבעיר אחת יש ספרדים ואשכנזים, והספרדים נוהגים שלא להניח תפילין בחול המועד, והאשכנזים מניחים תפילין בחול המועד, מכל מקום אין בזה איסור משום לא תתגודדו, שיש לומר שאין איסור לא תתגודדו נהג אלא בתחלת המחלוקת, ובכית דין אחד, שיש להם להשוות דעתם יחד, אבל בדבר שנחלקו בו הקדמונים, וכל אחד נוהג כד' רבותיו, אין בזה משום לא תתגודדו, וכל אחד צריך לקיים מנהג אבותיו ואפילו בכית כנסת אחד. ע"ש.

נוסף למעם הנ"ל, יש לומר שאיסור לא תתגודדו אינו נהג אלא באופן שיש מחלוקת בתלכה, זה אוסר וזה מתיר, אבל בדבר שאינו אלא פכח מנהג, לא שייך בו איסור לא תתגודדו. דאמרין נהרא נהרא ופשטיה (תולין יח:). וכמו כן מתבאר בסוגיא דיבמות (דף יג:). דאמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אמינא לך אנא איסורא ואת אמרת לר' מנחם, ופירש רש"י שדוק במחלוקת בהלכה בדיני איסור והיתר, שייך לומר דרמיא תורה כשתי תורות, מה שאין

25. Teshuvos V'Hanhagos R' Moshe Shternbuch

סימן כו

שאלה: האם יש הדור ללבוש התכלת המיוחדת בציצית.

האדמו"ר מראדין זצ"ל חידש והמציא הדג שלדעתו הוא החלון וצבע ציצית בדמו, וכידוע לא הסכימו לו שאר גאוני בדורו אפילו להחמיר כן, רק מחסידי ראדין נוהגין כן, ובזמן האחרון מצאו דג דומה וטוענים שזהו תכלת, ויש מחסידי ראדין שטוענים שאינו התכלת שהכשיר האדמו"ר מראדין כתכלת האמיתי, וכדעיר על זה נכד האדמו"ר זצ"ל הרב ליינער, (ונרפס באוצרות ירושלים חלק מ"ר), ואברך אחד כאן בעל תשובה השיג תכלת ורצה ללבוש ציצית עם חוט אחד צבוע תכלת לצאת שיטתו.

והנה בעצם השאלה אם זהו תכלת או לא אנו לא נוכל להכריע, אבל בסוד תכלת שדומה לרקיע שמזהיר עיקרה בזמן שרואים השגחת אלוקים בגלוי, ובימי התנאים עוד זכו וראו ולכן נמשך, אבל מאז

חשך ומדרכי אלקינו ית"ש הסתר תוך הסתר, ולכן התכלת נעלמה עד שיתגלה בביאת משיח צדקינו, ולא נראה שדוקא בזה"ז שאין הסתר כמוהו וזכינו להתגלות התכלת, ושומ"מ בישועות מלכו סימן א"ג' שהאריך בזה שגם לדעת הארז"ל אין מקום לזה יעו"ש.

אמנם בזה לא קובעים הלכה, רק גאוני הדור הם שהכריעו ועל פיהם אנו נוהגין ולא חששו להחמיר כמוהו, ותושבני דמי שלובש בקהלה שלנו שלא נהגו להחמיר כן, כשהוא משנה עובר בלא תתגודדו, שאע"פ שאין קפידיא שכשהוא צבוע בקלא אילן, מ"מ כיון שידוע שעושה לשם מצות תכלת, ודלא כמנהג יש לחוש ללא תתגודדו, ועיין במ"ב קל"א (ס"ק ר') שאם נופלין בימין והוא בשמאל עובר בלא תתגודדו, וכ"ש כאן דנראה לאנשי הקהלה כאן מזור ליחיד לנהוג שלא כדעת הסכמת הפוסקים, אסור לו לעשות כן, ואנשי ראדין בקהלתם מותר, אבל כאן שלא שמעו מעולם על ציצית בצבע תכלת, לא נניח לאיזה מתחסד ללבוש כן בשעה שאינו אפילו מסורת אבותיו.

26. R' Herschel Schahter

https://www.torahweb.org/torah/special/2003/rsch_ytsheini.html

Before this past Peach I was consulted regarding two interesting cases. In the first case, a family was visiting *Eretz Yisroel* for *yom tov*. The daughter, a student at Columbia, had previously studied in one of the seminaries in *Eretz Yisroel* after high school, and was taught there - in accordance with the classical traditional view - that one visiting *Eretz Yisroel* must observe two days of *yom tov*. Just a few months before Pesach the father had asked his local Orthodox *musmach* from down the block, to whom he asks all of his *shailas* as well, (who happens not to be a practicing pulpit rabbi) and was told that this family should only observe one day of *yom tov*. The question posed was, does it make sense that half of the family observe one day *yom tov* and the other half two days. My thoughts on the matter were as follows: the Talmud records that there were many disputes between Beis Hillel and Beis Shammai. Whoever was a follower of Beis Shammai had to abide by their opinions, and whoever was a follower of Beis Hillel had to abide by their opinions. But this is only provided they are together with their own group. If one from Beis Hillel was with a group of followers of Beis Shammai, he was not allowed to follow the views of Beis Hillel, as this would be a violation of *lo tisgodedu*, causing it to appear in a very noticeable fashion as if the Torah has been split into two Torahs! Since the family was spending the *yom tov* together, and the majority of the members of the family had accepted the *psak* of their local rabbi, even the daughter should follow that opinion on this occasion, and only keep one day. On some other occasion, if the daughter should happen to visit *Eretz Yisroel* again for a *yom tov* without the rest of the family, she ought to follow the *psak* of her rabbi.